

Jaké otázky otevřela válka v Iráku
(Operace „Iraqi Freedom“)

21. století přináší poznání, že pro globální svět mají platit globální pravidla. I pro arabské, nezápadní státy mají urychleně začít platit základní principy, jež uznávají demokratické státy. Mezinárodní dohody na podporu udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, jako základní myšlenky Charty OSN, přijaly pravidlo, že státy nesmí skladovat a vyrábět chemické a biologické zbraně, nesmí vyhlazovat celé etnické skupiny. Zašla-li situace tak daleko, že tato pravidla i přes přijaté rezoluce OSN nejsou dodržována, není možné uvedený stav po dvanáctiletém úsilí přehlížet. Použití síly a vedení války jsou krajním prostředkem pro zastavení zvěrstva páchaného na vlastním národu, pro zastavení jaderných programů, pěstování kultur pravých neštovic a vytvoření potenciálu nekontrolovatelného produkování a používání zbraní hromadného ničení. Dvanáct let hledalo světové společenství lepší prostředek. Je jenom škoda, že všichni ti, kdo naznačují, že jsou i jiná řešení, je v těch posledních dvanácti letech nepoužili. A tak si uvědomujeme některé otázky, jež operace „Irácká svoboda“ zřetelněji než tomu bylo v minulosti otevřela a zahájila pokusy o jejich odpovězení. Tady jsou uvedeny jen některé z nich.

K čemu jsou rezoluce Rady bezpečnosti OSN a jak bude postihováno jejich neplnění?

Rada bezpečnosti OSN se dvanáct let snažila odzbrojit Irák. Druhé tažení proti diktátorskému režimu bylo Američany a spojenci zdůvodňováno třemi rezolucemi RB OSN:

Rezoluce č. 678 z 29. listopadu 1990 byla reakcí na iráckou okupaci Kuvajtu a legalizovala mohutnou spojeneckou akci vedenou USA pro „obnovu mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti“. Irák byl poražen a Saddám Husajn pokračoval v upevňování své moci.

Rezoluce č. 687 ze 3. dubna 1991 určovala po porážce Iráku podmínky příměří. Mimo jiné požadovala „zřeknutí se všech zbraní hromadného ničení a raket s doletem delším než 150 kilometrů“. Byla podkladem pro práci inspektorů OSN v Iráku. V roce 1998 byla činnost inspektorů iráckými orgány zablokována. Návrh prezidenta Clintona na vojenský zásah nebyl RB OSN při využití práva veta Ruska a Číny schválen. V prosinci 1998 byl čtyři dny bombardován Bagdád.

Rezolucí č. 1441 z 8. listopadu 2002 byl Irák vyzván k odzbrojení a upozorněn na to, že v případě neuposlechnutí bude muset počítat s vážnými důsledky. Inspektoři obnovili činnost, ale při nepříznivém vývoji událostí ji ukončili 18. března 2003. Zbraně hromadného ničení nenalezli.

Administrativa amerického prezidenta George Bushe hodnotí všechny tři rezoluce jako nesplněné a prohlašuje je za důvod k válce. Odpůrci války ve světě naopak požadovali přijetí nové rezoluce RB OSN. Tři ze stálých členů rady: Francie, Rusko a Čína, válku odmítly. Někteří odborníci ji označují jako premiéru preventivní války.

Rezoluce 1441 vyzývala Irák k bezpodmínečné spolupráci při odzbrojování a hrozila vážnými důsledky, pokud spolupracovat nebude. Všichni signatáři rezoluce, to znamená včetně Francie a dalších odpůrců ozbrojeného útoku, tuto skutečnost od samého začátku ví. Jsou

obeznámeni s tím, že pokud se Saddámovi nic nedokázalo, nechal zbrojní inspektory pracovat, jakmile začali něco objevovat, znemožnil jim práci.

Podle Scotta Rittera, bývalého člena zbrojní komise USSCOM (UN Special Commission) měl Irák v r. 1998 – v roce vypovězení inspektorů – téměř tři kompletní atomové bomby, jejichž oživení bránilo jen nedostatečné množství štěpného materiálu. Totéž tvrdí např. i bývalý irácký jaderný fyzik Chidhír Hamza. V bitvě argumentů o stavu iráckého zbrojního programu bezpečnostní poradkyně prezidenta USA Condoleezza Riceová na adresu pochybovačů sarkasticky prohlásila, že posledním důkazem, na který svět čeká, také může být atomový hřib.

Často jsou zmiňovány nejen raketové nosiče, jež se Iráku podařilo ukrýt před zbrojními inspektory, ale také přestavěné české letouny L-29, které by mohly případně zbraně hromadného ničení nést. Mimochodem, co se týče tzv. „amerického“ vyzbrojování Saddáma Husajna, Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. z katedry sociálních věd VA v Brně přesvědčivě dokládá, že 70 procent irácké výzbroje dodal SSSR a jeho spojenci, včetně bývalé československé republiky, Francie a Čína po 10 procentech, zbytek ostatní státy.

Jak lze prokazovat státní podporu terorismu?

Američané se v aktu legitimní sebeobraně po 11. září 2001 rozhodli nejenom stíhat jednotlivé teroristické skupiny, ale také se různými způsoby, včetně možného ozbrojeného zásahu, vypořádat s režimy, které by buď mohly teroristům poskytnout zbraně hromadného ničení, nebo jim prokazatelně poskytují zázemí. Rizika spojená s nečinností jsou totiž mnohem vyšší. Za několik let by se schopnost Iráku ohrozit bezpečnost svobodného světa několikanásobně zvýšila. Saddám Husajn a jeho terorističtí spojenci by byli schopni podniknout smrtelný útok v okamžiku, kdy budou v plné síle. Pokud by Spojené státy jednaly teprve poté, co tito nepřátelé zaútočí první, nešlo by o sebeobranu, ale o sebevraždu.

To je ve stručnosti obsah doktríny preventivní války, jak ji vyjádřil prezident Bush ve svém televizním projevu v souvislosti s útokem na Irák, jež byl vlastně posledním ultimátem Saddámu Husajnovi. Takto formulovaná doktrína sebeobraně je srozumitelným pokračováním války proti terorismu a Bushovu vládu je těžké obviňovat z toho, že vede právně neudržitelnou preventivní válku, jakož i z nejasnosti amerických cílů nebo ze skrývání skutečných zájmů za umělá zdůvodnění.

Deklarovanými válečnými cíli Spojených států je svrhnout irácký režim, zneškodnit arzenály chemických zbraní, zamezit zničení ropných polí, zabránit střetům mezi menšinami, zavést v zemi režim blízký demokracii.

Válka, jež byla zahájena 20. března 2003, neměla probíhat podle Clausewitze, který věřil, že nepřítel je nutno najít, porazit a zničit. Měla se odvíjet podle delikátnějších pravidel ještě staršího vojenského teoretika, Číňana Sun Tsu z 6. stol. př. n. l. Ten napsal, že ti, kdo se vyznají v umění války, si podmaní nepřítel bez boje. A taková měla být i tato válka.

Víme jak a proč se svět změnil?

V druhé válce v Zálivu rozeznáváme obrysy nového světa. Vojáky s technikou do bojů poslali Američané, Britové a Australané, ale do Zálivu se dostalo i dalších deset zemí. Symbolicky tam odjelo na sedmdesát Albánců a několik stovek bulharských specialistů na dekontaminaci území zasaženého chemickými nebo biologickými zbraněmi; Dánové poslali zdravotníky na malé válečné lodi a jedné ponorce. Němci, hlasití odpůrci války, nabídli dekontaminační

tým až 250 mužů; pomáhat americké ofenzivě má zhruba stejný počet Poláků v nebojové jednotce. Rumuni dali k dispozici leteckou základnu, několik set vojenských policistů, mediků a dekontaminačních specialistů; ty poslaly na americkou žádost i Slovensko a Ukrajina. Proti-chemickou jednotkou se na válce podílí i Česká republika. Španělsko 900 nebojových vojáků, loď s lékařským vybavením a povolení k použití leteckých základen.

Dalších čtrnáct zemí dalo Spojeným státům souhlas s přelety letadel a poskytlo jim své základny. Jsou to Bahrajn (hostí velení americké páté flotily), Chorvatsko (přelety, letiště pro civilní provoz), Kypr (přelety), Etiopie (přelety, přistávací plochy), Maďarsko (irácká exilová opozice se na základně připravuje k vládnutí), Itálie (logistická pomoc, vojenské základny, přístavy), Jordánsko (přelety, má na svém území americké vojenské záchranáře), Kuvajt (odtud vstupuje většina vojáků do Iráku). Omán nechává Američany používat své letecké základny, ale sám nechce ve válce hrát aktivní roli. Portugalsko poskytlo letecké základny včetně jedné umístěné na Azorských ostrovech. V Kataru je mobilní ústředí oblastního velitelství amerických vojsk (U.S. Central Command). Letectvo využívá také základny v Saúdské Arábii a může využívat vzdušný prostor i letecké základny Turecka.

Zhruba tři tisícovky vojáků mají základnu ve Spojených arabských emirátech. Kromě těchto zemí vyjádřily Spojeným státům alespoň slovně podporu Japonsko, Jižní Korea, Filipíny, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Afghánistán, Ázerbájdžán, Salvador, Eritrea, Nikaragua, Slovinsko, Gruzie a Uzbekistán. Později se k nim připojilo i Nizozemsko.

Zbytek světa je proti „Bushově válce“, což je většina zemí světa, včetně tří stálých členů RB OSN, a paradoxně některé země, které Američanům v Zálivu pomáhají. Čína vydala po zahájení útoků prohlášení, v němž požaduje okamžité zastavení akce a návrat k řešení politickou cestou. Francouzský prezident Jacques Chirac lituje začátku války, ale projevil zájem podílet se na obnově Iráku. Ruský prezident Vladimír Putin se postavil proti USA s tím, že válku nelze ničím omluvit. Německý ministr zahraničí Joschka Fischer se přidal se slovy, že válka je vždycky nejhorší řešení. Francie, Nizozemsko, Německo a Rusko odmítly vyhovět žádosti USA o vyhoštění iráckých diplomatů.

Bolestná kritika dopadala od představitelů klíčových spojenců Washingtonu v boji proti terorismu, jehož součástí má být i odstranění iráckého režimu. Nejdůležitější z nich, Pákistán, prohlásil, že by nikdy nepodpořil válku proti bratrskému iráckému lidu. S podobnými prohlášeními přišli politici Saúdské Arábie a Turecka.

Další země: Indie řekla, že vojenské akce šlo zabránit, Malajsie, že je to „černé místo dějin“, a indonéská prezidentka Megawati komentovala, že útok je hrozbou mezinárodní stabilitě. Podobně se vyjádřil Írán, dlouholetý rival Iráku i USA. Kritizovala rovněž Evropská unie prostřednictvím úředníků Evropské komise, Vatikán a prakticky všechny africké země od Alžírsko po Jihoafrickou republiku.

Jaká je reálná změna technologie vedení války?

Američtí důstojníci sedí u počítačových monitorů a sledují tzv. chytré zbraně, jež útočí na prezidentské paláce, vojenská zařízení, sklady zbraní. Při pohybu vojsk i navádění na cíl je využíváno družic (GPS - Global Positioning System). Současná válka se skutečně od první války v Zálivu podstatně liší. Ta první byla vedena ještě zbraněmi vyvinutými za studené války a taktikou více méně vymyšlenou za druhé světové války. Nová válka má využívat nebývalé palebné síly, rychlosti, přehledu na bojišti a počítačové technologie. V roce 1991 tvořily „chytré zbraně“ jen desetinu toho, co bylo svrženo na Irák. Teď je poměr opačný.

Konkrétní vojenské cíle byly přesně stanoveny. První úder měl vyřadit protivníkovu velitelská stanoviště a spojovací uzly. Vojenští plánovači dopředu vyhlášovali, že útok začne nejmohutnějším bombardováním v historii válečnictví, na strategické cíle mělo být navedeno asi 3000 bomb a střel s plochou dráhou letu. Ve skutečnosti byl prvním útokem relativně malý útok na budovy a zařízení, o kterých se CIA na základě získaných informací domnívala, že je v nich na poradě se svými generály Saddám Husajn.

Terčem první vlny byla i místa, kde mohly být umístěny rakety, či prostory podezřelé z toho, že jsou v nich skladovány otravné látky. Bomby však neměly dopadat na elektrárny a továrny, jako za minulé války nebo za války v Kosovu. Bylo plánováno, že infrastruktura má zůstat nedotčena, aby si Američané proti sobě nepostavili obyvatele země víc, než to bude nezbytně nutné. Z téhož důvodu byl vydán i pokyn, aby američtí vojáci používali své zbraně jen v tom případě, že na ně bude střeleno.

Nálety mají ještě jeden cíl, jenž dostal mezi americkými vojáky přezdívku „šok a bázeň“. Zničení iráckých obranných zařízení mělo vést i k zastrašení Saddámových vojáků. Těm byly určeny i zhruba dva miliony letáků, které americké a britské letouny ještě před začátkem akce shodily nad jihovýchodním Irákem. Příslušníci irácké armády v nich byli nabádáni, aby nepoužívali zbraně hromadného ničení, nepodpalovali ropné vrty a složili zbraně místo toho, aby „umírali za zbytečnou věc“. Američané vsadili na jasná hesla, doprovázená názornými fotografiemi a obrázky. Od začátku letošního roku bylo na Irák shozeno celkem 17 milionů letáků, což mělo přispět k tomu, aby Iráčané byli zlomeni a přinuceni ke kapitulaci.

Probíhající letecká válka má být největší, nejničivější, a také neúčinnější letecká kampaň vojenské historie. Jejím cílem je vyřadit irácké vedení, nemá však ničit irácké jednotky, má je jen umlčet, aby nebránily postupu amerických jednotek.

Stručně řečeno, útok na Irák, jak byl plánován, měl být rychlou kombinací leteckých úderů a pozemních útoků, manévrů, při nichž vojáci útočí po zemi i ze vzduchu, s cílem zlomit co nejdříve iráckou obranu a současně zamezit odvetnému úderu. Heslem takové války je simultánnost. Tempo by mělo být tak rychlé, že lze dokonce hovořit o novém druhu války: „blitzkrieg“ 21. století. Za týden po začátku velké ofenzivy měly mít USA obsazeny tři čtvrtiny Iráku. Zbytek měl být buď obklíčen, nebo je pro Američany nezajímavý.

Plán je jedna věc, konkrétní průběh operací věc druhá. Vzhledem k tomu, že válečné operace mj. začala komplikovat písečná bouře, znemožňující místy vidět dál než pouhých pět metrů, americký ministr obrany Donald Rumsfeld připustil, že válka s Iránem by mohla trvat i několik měsíců ...

Základní plán Spojených států byl jednoduchý: hlavní úder vedený z Kuvajtu za současného otevření „druhé fronty“ na severu, v iráckém Kurdistanu, aby byly rozděleny Saddámovy síly.

Nejdříve měl přijít zničující úder, který měl „šokovat a děsit“ Iráčany, zlomit jejich bojového ducha a donutit je, aby se vzdávali. Současně by byli v Iráku vysazeni výsadkáři a speciální jednotky, jež měli hledat irácké rakety, zbraně hromadného ničení, hlídat ropná pole a obyvatele. Další výsadkáři měli přistát v Kurdistanu a zaujmout pozice a držet je, dokud nepřiletí transportní letadla s těžkou technikou.

Americké síly se měly na směru hlavního úderu hned na iráckém území dělit do několika proudů. Hlavní kolona postupuje k Bagdádu vzdálenému asi 480 km, od ní se mají oddělit skupiny k obklíčení Basry, jež leží jen 50 km od kuvajtských hranic.

Jakmile obrněné kolony vjedou do jižního Iráku, cestu jim mají klesit svou palebnou silou vrtulníky a bojová letadla. Tato taktika spočívá v tom, že letouny uzavrou protivníka do kapes,

z nichž nebude moci vyrazit do protiútoků. Poté se mají objevit pozemní síly či námořní pěchota, které tam dopraví transportéry, anebo ještě rychleji, vrtulníky. Vše má probíhat nikoliv krok za krokem, ale v jednom sledu. Cílem není nepřítele rozdrtit, ale zaskočit, odstranit z cesty, rozpráší. Cílem je Bagdád, Basra, Tikrít. Tam se snaží dostat co nejdříve, proto v duchu výše uvedených taktik obcházejí uzly odporu. Boj by je v rychlém postupu jen zdržoval.

Bagdád

Co se stane, až Američané dorazí k Bagdádu? Mají tři možnosti. Držet město v obklíčení, vyrazit do všeobecného útoku, nebo podniknout něco třetího. Obklíčení by pomohlo Saddámovi vydírat obrázky hladových a zraněných a žádat příměří. Frontální útok by byl příliš krvavý. Byl by to nejhorší možný scénář: Irácká armáda by se stáhla k obraně ulic do Bagdádu. Boje o každý dům se spoustou umírajících civilistů by svět sotva akceptoval. V ulicích města by Američané přišli o své výhody, jimiž jsou rychlost, palebná síla a přehled o bojišti. Třetí možností jsou chirurgické útoky na důležitá místa Bagdádu. Velitelství, ministerstva, kasárna. Teoreticky, při zasazení „chytrých“ zbraní, lze takto město vyčistit celkem bezbolestně, ale vyžadovalo by to velmi dlouhou dobu.

Jak konkrétně budou boje o Bagdád probíhat, ukáže nejbližší budoucnost. Zatím na něj útočí americké bombardéry, a to i na pozice vzdálené až 50 km od středu města, kde jsou rozmístěny republikánské gardy. Bombardéry B-52 do Iráku startovaly také ve Velké Británii a létaly přes Česko. Kolem Bagdádu byla vytyčena „červená linie“. Za ní jsou příslušníci republikánské gardy údajně připraveni použít chemické zbraně. Zhruba šedesát až sedmdesát tisíc příslušníků republikánských gard, a zvláště pak asi dvacet tisíc členů superelitních „speciálních republikánských gard“, má být hlavní překážkou postupu na Bagdád. Byly dlouhodobě cvičeny pro boj v ulicích, aby byly schopny ubránit hlavní město. Právě ony mají naplnit strategický záměr iráckého prezidenta: protahovat boje co nejdéle a způsobit Američanům a Britům co největší ztráty. Bývalý americký generál Barry McCaffery, jeden z nejvyšších velitelů americké armády z dob války v Perském zálivu v roce 1991, v této souvislosti varoval, že americko-britské síly riskují, že v Bagdádu ztratí až tři tisíce mužů.

Podle britských vojenských expertů má irácké velení před Bagdádem v podstatě tři možnosti. Irácké divize mohou přejít do protiútoků a pokusit se o manévr. V takovém případě by je téměř jistě zničilo koaliční letectvo. Proto budou spíše jejich tanky číhat v opevněných postaveních a snažit se odrazit americký útok, ale i tam mohou být zničeny. Poslední možnost je stáhnout se do města a bojovat dům od domu. Zde ztratí část výhod nejen Američané, ale také Iráčané. Tankům se ve městech bojuje špatně.

Všichni odborníci se shodují na tom, že největším rizikem koaliční operace je zásobování a komunikace se zázemím v Kuvajtu. Zásobovací linie k jednotkám na čele útoku přesahuje 500 km. Před Bagdádem je nutná trpělivost a v zázemí je potřebná ochrana koaličních komunikačních linií.

Válka v Iráku se skutečně komplikuje. Vojáci si nemohou do posledního okamžiku být jisti, s kým mají tu čest: kdo je voják, kdo civilista, kdo se vzdává a kdo udeří ze zálohy. Velení koaličních sil dokonce upozornilo na to, že se irácké jednotky cíleně a hromadně převlékají do civilu. Rozlišit ozbrojence a nevinné bude v Bagdádu těžké. Přesto se někteří američtí stratégové domnívají, že Bagdád bez ohromných ztrát dobýt lze. Rozmístění republikánských divízií za městem vyvolává naději, že je bude možné zdecimovat leteckými útoky.

Závěr: Jaké poznání tato preventivní válka přinese?

Podle britského ministerského předsedy Blaira by Západ jako reakci na nové hrozby, jimž čelí, měl opět vytvořit jakousi verzi studené války, transatlantického Západu. To, čemu se říká „sbližování“ zbraní hromadného ničení a terorismu, by nám mělo nahánět stejný strach jako kdysi Rudá armáda. Evropa a Amerika by měly držet při sobě, aby mohly tento fenomén porazit. Způsob, jak reagovat na nové hrozby nespočívá v rivalitě, ale v partnerství. Ať se děje cokoli, Evropa a Amerika by měly spolupracovat jako partneři a všude, je-li to možné, by měly tak činit prostřednictvím mezinárodních institucí ustavených po druhé světové válce.

Nikdo nemůže tušit, jaká bude podoba nového světa. Ve hře je příliš mnoho neznámých. Možný rozpad Iráku, destabilizace regionu, statisíce uprchlíků, konflikt mezi Kurdy a Tureckem. Turečtí nacionalisté neustále zdůrazňují, že válka s Husajnem nesmí skončit vznikem kurdského státu, rádi by připojili k Turecku zdejší oblasti, zvláště kolem města Kirkúku, kde žije turecká menšina a kde jsou obrovské zásoby ropy. O bagdádský trůn má možná zájem Jordánsko: královský rod Hášimovců vládl v Iráku až do převratu v r. 1958, potom se udržel jen v Jordánsku. Jordánsko je vratké také vnitropoliticky, polovina jordánských občanů pochází z Palestiny a má pro Husajna určité sympatie. Spekuluje se o mnohém.

Proti pesimistickým úvahám je ale možné postavit i jinou alternativu. Pád bagdádského diktátora bude mít dominový efekt – irácká demokracie bude inspirovat demokratické změny nejen v arabském, ale obecněji v muslimském světě Asie i Afriky.

Nastolení demokracie v klíčových oblastech vojenskou silou je jednou z priorit Bushovy zahraniční doktríny, kterou představil v létě 2002 na Vojenské akademii ve West Pointu. Tato národní a bezpečnostní strategie v podstatě umožňuje napadnout státy, které ohrožují stabilitu USA i bez souhlasu spojenců. Proto se Saddám Husajn spoléhá na rozštěpení jednoty demokratických států, rozkol v OSN, vyhrocení vztahů mezi USA, Evropou, Ruskem, Čínou. Ale to ho nezachrání.

Je poněkud nespravedlivé, že uskutečnění operace „Irácká svoboda“ neumožní potvrdit, zda by lidstvo čekalo použití zbraní hromadného ničení tak, jak bylo předpokládáno. Ale Evropa už nejednou váhala se svým rozhodným NE k diktátorům, až se do dějin zapsala zatím nejohroženější druhou světovou válkou.

(Psáno na konci března 2003/fur-janoš)

Literatura:

- T. G. ASH. „Písečná bouře a nově rozdané karty.“ *MF Dnes*, 21. března 2003.
G. W. BUSH. „Saddám už nemá šanci.“ *MF Dnes* 19. března 2003.
J. HYBÁŠKOVÁ. „Principy demokracie platí pro všechny.“ *MF Dnes*, 25. března 2003.
L. KRYŽÁNEK. „Bagdád mají spasit elitní jednotky.“ *MF Dnes*, 26. března 2003.
Z. KŘÍŽ. „Horké téma: Kdo vyzbrojil Irák.“ *Hospodářské noviny*, 21. 3. 2003.
K. LEVÁ. „Blízkovýchodní šachovnice.“ *Týden* 45/2002.
J. PEHE. „Nejasný cíl je poloviční prohrou.“ *Hospodářské noviny*, 21. března 2003
P. PODANÝ. „Saddám s nožem na krku.“ *Týden*, 38/2002.
P. PODANÝ, J. FINGERLAND. „Saddáma sice nesnášíme, ale ...“ *Týden*, 43/2002.
„Irácký fyzik: Saddámovi chybí krůček k atomové bombě.“ *Lidové noviny*, 4. listopadu 2000.
„Británie/Irák: Na válku zatím důkazy nestačí.“ *Týden*, 40/2002.
„Na Irák spadlo 17 milionů letáků.“ *Metro* 21. března 2003.
„Irácká válka“ (mimořádná příloha), *MF Dnes* 21. března 2003.
„Útok na Bagdád se zdržel.“ *MF Dnes*, 26. března 2003.
„Experté: Boj s Bagdádem vyžaduje trpělivost.“ *ČTK, Metro*, 28. března 2003.